

Miten koulutussäästöt vaikuttavat vähemmistönuorten asemaan?

– esimerkkinä romaninuoret

Johanna Niemi

Toisin kuin Kataisen hallituksen ohjelma (2011) Sipilän hallitusohjelma ei sisällä nimenomaista mainintaa romanien aseman kehittämistä. Viime vuosina on EU:nkin painotusten ansiosta laadittu romanipoliittinen ohjelma ja kehitetty toimintaa romanikulttuurin tukemiseksi ja romanien aseman parantamiseksi. Vaikutukset näkyvät nuorten kohdalla: koulupudokkaiden määrä on laskenut ja ammattiin opiskelevien osuus kasvanut. Mitä koulutussäästöt ja uudet painotukset merkitsevät romaninuorten kannalta?

Kulttuurin ja yksilön oikeudet

Kulttuuristen oikeuksien ja yksilön oikeuksien yhteensovittaminen on yksi ihmisoikeuksien toteuttamisen visaisimmista kysymyksistä, josta Suomessa on tuskin aloitettu keskustelua. Usein juuri nuoret ihmiset, joiden ikävaiheeseen kuuluu arvojen, käsitysten ja toimintatapojen kyseenalaistaminen, ovat niitä, jotka joutuvat ristiriitoihin omien yksilöllisten oikeuksiensa ja kulttuuriin kuuluvien perinnäistapojen, käytäntöjen ja valtarakenteiden kanssa.

Romanit ovat Suomessa vuosisatoja asunut vähemmistö, jonka omaleimainen ja erottuva kulttuuri on usein joutunut konfliktiin valtakulttuurin kanssa. Romaneihin on kohdistunut ja kohdistuu yhä syrjintää, joka on ollut omiaan vahvistamaan romanikulttuurin joitakin piirteitä. Kun romaneilla ei historiallisesti ole ollut pääsyä moniin ammatteihin, he ovat erikoistuneet ammatteihin, jotka ovat edellyttäneet liikkumista eri paikkakunnilla. Liikkuva elämäntapa puolestaan on vahvistanut ja kehittänyt kulttuurisia käytäntöjä, jotka ovat helpottaneet siirtymistä paikasta toiseen. Talouden rakennemuutokset ovat kohdelleet romaneja yhtä rajusti kuin kaikkia muitakin. Perinteisten ammattien kadotessa tarvitaan uudenlaista osaamista.

Romaneja lasketaan olevan Euroopassa 10-12 miljoonaa, Suomessa 10 000. Romanit ovat monessa Euroopan maassa ehkä kaikkein heikoimmassa asemassa oleva vähemmistö. Euroopan Unioni on viimeisten kymmenen vuoden aikana kiinnittänyt huomiota romaneihin kohdistuvaan syrjintään ja kanavoinut

Näkökulma avaa Nuorisotutkimusverkostossa tehtävän tutkimuksen tuloksia yhteiskunnallisiksi puheenvuoroiksi ja kannanotoiksi. Näkökulmat sisältävät paitsi uutta tietoa nuorista, myös politiikkaan ja käytännön toimintaan suunnattuja ehdotuksia.

Nuoruus hallitusohjelmassa -kirjoitussarja

Nuoruus hallitusohjelmassa -kirjoitussarjassa parikymmentä tutkijaa tarkastelee ennakkoiden Sipilän [hallitusohjelman](#) nuorisovaikutuksia oman osaamisalueensa näkökulmasta. Kirjoitussarjan tavoitteena on paitsi tunnistaa, käsitteellistää ja kuvata hallitusohjelman nuorisovaikutuksia, myös problematisoida niitä. Kirjoittajiksi on kutsuttu monitieteinen joukko tutkijoita niin Nuorisotutkimusverkoston sisältä kuin sen ulkopuolelta – yliopistoista ja tutkimuslaitoksista.

[Teemasarjan johdanto »](#)

rakennerahastojen varoja romanien aseman parantamiseen (EU and Roma; Euroopan Neuvosto 2011; FRA).

Suomi on ottanut haasteen vastaan. EU:n linjauksia myötäillen Kataisen hallituksen ohjelma (2011) asetti romanien olojen kehittämiskohteiksi koulutuksen, työllisyyden, asumisen sekä lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden. Kaikki kehittämiskohteet koskettavat nuoria. Käytännön toteutukseen on lähdetty Romanipoliittisen ohjelman laatimisella ja täytäntöönpanolla valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla (STM 2009, 2010). Sipilän hallituksen ohjelmassa romaneja sen enempiä kuin muitakaan vähemmistöjä ei mainita. Ohjelmaan ei myöskään sisälly juuri mainintoja tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Mitä tämä tarkoittaa romaninuorten kannalta?

Syrjinnän vastainen työ

Tuskin kukaan kiistää, että romanit ovat kohdanneet syrjintää. Vuosisataisen marginalisoitumisen seurauksia ei myöskään oikaista tuossa tuokiassa. Viime vuosina käynnistetyillä ohjelmilla on kuitenkin käännetty kurssia. Romanijärjestöt on otettu mukaan toimien suunnitteluun, romaanikulttuuria on tuettu, viranomaisten tietoa romanikulttuurista on lisätty jne. (esim. Romanit.fi-sivusto). Osallistamisen ja tukitoimien avulla on rakennettu vuorovaikutusta ja luottamusta viranomaisten ja romaniväestön kesken. Huomattavaa edistystä on tapahtunut esimerkiksi asumisasioissa, joissa myös romanien kulttuuripiirteitä on pyritty ottamaan huomioon (STM 2013:48).

Kulttuuripiirteiden huomioon ottaminen ei kuitenkaan ole vailla ongelmia. Kulttuurin puolesta puhumiseen liittyy kysymys siitä, kuka puhuu vähemmistön nimissä. Romanikulttuurissa korostetaan vanhempien kunnioitusta, ja kulttuuria edustavat usein keski-ikäiset henkilöt. Romanikulttuuriin katsotaan kuuluvan sääntöjä siitä, miten nuoret voivat käyttäytyä ja mistä he voivat puhua vanhempien romanien ollessa paikalla. Romaninuorten ääni ei välttämättä tule kuuluviin.

Siten romaninuoret ovat vaarassa tulla kaksinkertaisesti syrjityiksi, ensin romaneina, sitten nuorina. Heidän äänensä kuuluminen sekä ryhmänä (romaninuoret) että yksilöinä edellyttää erityistä huomiota ja asiantuntemusta. Viimeaikaisissa romanien asemaa koskevissa selvityksissä on nähty vaivaa romaninuorten haastattelemiseksi. Syrjinnän vastainen työ vaatii resursseja, vaikkakaan ei aina kovin suuria. Esimerkiksi vuosina 2011–2013 romanikulttuurin tukemisen määräraha oli 274 500 euroa, josta osa tuli EU:n rahastoista (STM 2013). Myös nuorten äänen kuuluminen voi olla pienestä rahasta kiinni.

Koulutus

Sipilän hallitusohjelman viesti koulutussektorille on ristiriitainen. Toisaalta koulutuksen parantaminen on kärkihanke, mutta koulutussektorilta leikataan enemmän kuin muualta. Erityisesti varhaiskasvatukseen ja koulun ryhmäkojojen kasvattaminen helposti johtaa siihen, että erityishuomiota kaipaavat oppilaat kärsivät eniten.

Edellisten hallitusten panostusten avulla romaninuorten koulutusta on saatu kohennettua. Poissaolot koulusta ovat vähentyneet. Peruskoulun suorittavien nuorten osuus on kasvanut (Rajala et al. 2011). Toisen asteen ammatilliseen koulutukseen jatkavien nuorten osuus on kasvanut. Erot valtaväestöön ovat kaventuneet, vaikka niitä yhä on. Lukioon jatkavien romaninuorten osuus on selvästi pienempi kuin valtaväestössä (Junkala & Tawan 2009; Rajala et al. 2011).

Romaninuoret ovat vaarassa tulla kaksinkertaisesti syrjityiksi, ensin romaneina, sitten nuorina.

Edellisen hallituksen panostusten avulla romaninuorten koulutusta on saatu kohennettua. On selvää, että säästöjen toteuttaminen vaarantaa myönteisen kehityksen jatkumisen.

Tähän asti on päästy suhteellisen pienien taloudellisin ponnistuksin; vuosina 2008–2013 käytettiin yhteensä 2,36 milj. euroa romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen (STM 2013). Avain kehitykseen on ollut se, että romanivanhemmat on saatu luottamaan koululaitokseen ja sitoutumaan lastensa koulunkäyntiin.

On selvää, että säästöjen toteuttaminen vaarantaa myönteisen kehityksen jatkumisen. Jos vähentyneet resurssit lisäksi kohdennetaan tietotekniikkaan ja digitalisaation hyödyntämiseen, vaarana on, että nuoret jakaantuvat entistä enemmän pärjääviin ja heikosti pärjääviin. Esimerkiksi pienen panostuksen vaativat ja hyvää tulosta tehneet romanitaustaiset koulunkäyntiavustajat ja pienet romanikielen opiskeluryhmät jäävät helposti vaille rahoitusta. Kuten lapsiasiainvaltuutettu on arvioinut, hallitusohjelma lisää eriarvoisuutta.

Sipilän hallitusohjelman mukaan nuorisotakuuta kehitetään yhteisötaakkuun suuntaan, jolloin vastuu tukea tarvitsevasta nuoresta on yhdellä taholla ja kaikille peruskoulun päättävälle taataan koulutus-, työ- tai kuntoutuspaikka. Monia hallitusohjelman kirjauksia on vaikeaa ymmärtää keskimääräisellä yleissivistyksellä, niin tätäkin. Kirjaus on hyvin positiivinen, mutta todellisuudessa vastuu nuoresta on ja sen täytyy olla monella taholla, kuten koululla, kodilla ja lähiyhteisöllä. Näiden yhteistyö ei edellytä suuria taloudellisia panostuksia, mutta vähäistenkin resurssien leikkaus voi katkaista myönteisen kehityksen.

Naisten oikeudet

Kun romanien vähemmistöasema ja oikeus omaan kulttuuriin on tunnistettu ja romanipoliittisten ohjelmien ja ohjeistusten laadinta otettu työn alle, joi-takin vaikeita asioita ei ole otettu puheeksi. Toisin kuin EU:n dokumenteissa, naisten asemaa ei suomalaisissa dokumenteissa erikseen mainita. Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan on vasta hiljattain kiinnitetty huomiota (Törmä et al. 2013). Koska siitä ei ole keskusteltu, viranomaisten ohjeistukset ovat voineet mennä suuntaan, joka ei auta vaikeisiin asioihin puuttumista.

Koska romanikulttuuriin sisältyy erilaisia sääntöjä vanhempien ja nuorten välisestä kanssakäymisestä ja keskustelutavoista (Suomen romaniyhdistys 2008), nuoret joutuvat hankkimaan terveys- ja seksuaalikasvatuksensa muualta kuin vanhemmiltaan. Romanikulttuurissa lapsuuden sukuyhteisön rooli on suuri. Parisuhteet solmitaan usein nuorena, ja siihen voi liittyä irti-otto omasta sukuyhteisöstä, joskin sukuyhteys silti säilyy vahvana. Erilaisten jännitteiden huomioon ottaminen viranomaistoiminnassa ei ole helppoa. Ohjeistuksia tarvitaan.

Edellä mainituista syistä romaninuorten voi olla erityisen vaikeaa puhua terveysasioista. Väkivaltakokemusten esiin ottaminen terveys- ja muiden viranomaisten kanssa on erityisen korkean kynnyksen takana. Väkivallasta puhuminen on kenelle tahansa vaikeaa. Vähemmistöön kuuluvilla naisilla se on erityisen vaikeaa. He voivat pelätä kohtaavansa syrjintää palveluissa. He voivat pelätä väkivallan tekijän kohtaavan syrjintää ja väkivallasta puhumisen leimaavan vähemmistöä. He voivat myös pelätä ilmoituksen johtavan syrjintään ja jopa kostotoimenpiteisiin vähemmistön sisällä. Romaninaisten kokemaa väkivaltaa koskeva selvitys vahvisti, että kynnyksen ilmoittaa väkivallasta on erityisen korkea, eikä väkivallasta myöskään puhuta sukulaisille (Törmä et al. 2013). Sen vuoksi palvelujärjestelmän pitäisi olla erityisen sensitiivinen kohtaamaan romaninaisten tarpeet. Naiset korostivat haastatteluissa palvelujärjestelmän tärkeyttä.

Aiheesta enemmän

EU and Roma. The European Platform for Roma Inclusion. www.ec.europa.eu, 2011. (Viitattu 21.12.2015.)

Euroopan Neuvosto: [The 10 Common Basic Principles on Roma Inclusion](http://www.ec.europa.eu). (Viitattu 21.12.2015.)

<http://valtioneuvosto.fi/sipilan-hallitus/hallitusohjelma> (Viitattu 25.1.2016.)

Junkala Pekka & Sanna Tawah (2009) *Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa*. Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:2.

Majaniemi, Päivi & Viljanen, Anna Maria (2008) *Romanivanhusten palvelukartotus*. Anna kunnia vanhuksille – se on viisautta. Suomen Romaniyhdistys,

Multi-Annual Roma Programme. European Union Agency for Fundamental Rights.

Opetushallitus: *Romanit ja terveyspalvelut*. 4p. 2012.

Rajala Susanna, Minna Salonen, Satu Blomerus & Leena Nissilä (2011) *Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011*. Opetushallitus 2011:26.

[Romanit.fi](http://romanit.fi)-sivusto. (Viitattu 25.1.2016.)

Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seuranta. STM Raportteja ja muistioita. 2013:48.

Suomen romanipoliittinen ohjelma. Työryhmän esitys. STM Selvityksiä 2009:48.

Syrjä, Hannele & Valtakari, Mikko (2008) *Romanien pitkä matka työn markkinoille. Tutkimus romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistämisestä*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 22/2008.

Törmä Sinikka, Kati Tuokkola & Johanna Hurtig (2013) *Lähisuhde- ja perheväkivalta romaninaisten kokemana. Avun tarpeet yhteisössä ja palvelujärjestelmässä*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:33.

Valtioneuvoston periaatepäätös romanipoliittikan linjauksiksi. STM Julkaisuja 2010:16.

Terveydenhuollon ohjeistus romanien erityistarpeista voi tahattomasti toimia näitä tarpeita vastaan. Terveydentilaan liittyvien keskustelujen arkaluontoisuus ja väkivallasta puhumisen erityinen vaikeus alleviivaavat potilaan yksityisyyden suojan tarvetta. Jokaisella tulisi aina olla mahdollisuus keskustella terveydestään terveydenhoitajan ja lääkärin kanssa luottamuksellisesti ja kahden kesken, ilman että sitä tarvitsee erikseen pyytää. Tämä on normaali menettely terveydenhuollossa (Opetushallitus 2012). Romanit.fi-sivustolla annetaan ohjeistusta, jossa tätä ei lainkaan tuoda esiin. Sen sijaan korostetaan suvun merkitystä, ja suhtaudutaan positiivisesti siihen, että isokin suku voi olla sairaalassa pitkiä aikoja potilaan tukena. Tämä on eräänlaista positiivista erityiskohtelua, mutta sen kohdalla tulee aina ja ilman suvun läsnäoloa varmistaa, että potilas todella toivoo sitä ja että se ei rasita häntä liiaksi. Kyse on myös muiden potilaiden yksityisyyden suojasta ja mahdollisuudesta lepoon. Ohjeistuksessa myös mainitaan erityisenä kulttuurisena piirteenä, että äiti voi toimia tyttärensä puhemiehenä ja että suku voi valita erityisen edusmiehen, jonka kautta potilaan terveystilasta kommunikoidaan suvun kanssa. Nämäkin käytännöt ovat vaikeasti sovitettavissa yhteen potilaan yksityisyyden suojan ja itsemääräämisoikeuden kanssa.

Kulttuurin kunnioittaminen ja yksilön oikeudet

Suomi on pyrkinyt profiloitumaan mallimaana romanikulttuurin tukemisessa. EU:n painotukset ovat asuminen, työllisyys, koulutus ja terveys. Erityisesti asuminen on Suomessa hoidettu esimerkillisesti. Koulutuksessa on saatu positiivinen kehitys käyntiin suhteellisen pienellä rahalla. On onnetonta, jos tämä kehitys katkeaa. Myös syrjinnän vastainen työ tuottaa tuloksia – eikä siihenkään ole käytetty suuria rahoja. Suomessa vähemmistöjen tarpeet integroidaan yleiseen palvelujärjestelmään, ja työntekijöiden koulutus vähemmistökulttuurin huomioon ottamiseen on ollut keskeistä. Työntekijöiden ammattitaitoon kuuluu myös vaikeiden asioiden esiin ottaminen.

Uskon, että kulttuuristen piirteiden kunnioittaminen ja yksilöiden oikeuksien toteuttaminen on sovitettavissa yhteen. Kulttuurit eivät ole pysähtyneitä monoliitteja, vaan yksilöiden muodostamien yhteisöjen yhdessä omaksumia tapoja, arvoja ja käytäntöjä. Nuorten osallisuus kulttuurin elävänä pitämiseen on ratkaisevaa kulttuurin säilymiselle. Se tarkoittaa myös nuorten osallisuutta kulttuurin muuttumiseen ympäröivän yhteiskunnan muuttuessa, nuorten omien tarpeiden ja toiveiden mukaisesti.

Romaninaisten kynnys ilmoittaa väkivallasta on erityisen korkea, eikä väkivallasta myöskään puhuta sukulaisille.

Kirjoittaja

Johanna Niemi

Minna Canth akatemiaprofessori
Turun yliopisto

Niemi johtaa Nuorisotutkimusverkostossa tutkimushanketta GENESO: Sukupolvien väliset neuvottelut, sosiaalinen kontrolli ja sukupuolistunut seksuaalisuus

Yhteystiedot

Nuorisotutkimusseura ry.
Asemapäällikönkatu 7 (3. krs)
00520 Helsinki
p. 020 755 2662
toimisto@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi

Nuoruus hallitusohjelmassa
-kirjoitussarjan toimituskunta:
Elina Pekkarinen
Sinikka Aapola-Kari